

Nr 6.

Ankom till Riksdagens kansli den 24 april 1911 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 i anledning af motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående förnyad utredning rörande lämpligaste förläggningsorten för Första och Andra lifgrenadjärregementena.

Till utskottets behandling har blifvit öfverlämnad en af herr Pettersson i Bjälbo m. fl. i Andra kammaren väckt motion, nr 163, hvari anhålles, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t, innan några vidare åtgärder vidtagas i och för förläggningen af Första och Andra lifgrenadjärregementet, ville med anlitande af afven civila sakkunniga låta verkställa en förnyad utredning om lämpligaste förläggningsorten, därvid särskild hänsyn torde tagas till förslaget om Malmen såsom förläggningsort.

Till stöd för sin hemställan hafva motionärerna anfört följande:

»Sedan genom nådigt bref af den 20 juli 1906 uppdragits åt en kommission att utreda och föreslå, hvilka förläggningsorter i såväl militäriskt som ekonomiskt och socialt afseende kunde vara lämpligast för de till II. arméfördelningen hörande infanteriregementena, har, hvad angår Kungl. Första och Andra lifgrenadjärregementena, denna kommissions flertal, såsom af det afgifna betänkandet framgår, på anförda skäl beslutat föreslå såsom förläggningsort för Första lifgrenadjärregementet Linköping och för Andra lifgrenadjärregementet Norrköping.

Emot detta beslut aflämnades emellertid reservation utaf tvenne af kommissionens medlemmar, herrar Henricson och Lundell, i hvilken reservation — intagen i ofvanberörda betänkande —, de ansågo, att nuvarande mötesplatsen Malmen vore att föredraga framför både Linköping

och Norrköping samt sålunda föreslogo, att båda regementena förlades till Malmen.

I sinom tid bestämde härefter Kungl. Maj:t, såsom bekant är, att båda ifrågavarande infanteriregementen skulle förläggas till Linköping.

Då vi emellertid äro af den öfvertygelsen, att de båda reservanternas förslag borde hafva af Kungl. Maj:t beaktats och dess beslut blifvit i öfverensstämmelse därmed, hafva vi velat fästa Riksdagens uppmärksamhet på denna förlägningsfråga, i afsikt att därigenom i saken vinna en ytterligare utredning, som måhända kunde verka en efter vår mening synnerligt önskvärd förändring i Kungl. Maj:ts berörda beslut.

På ett efter vår åsikt öfvertygande sätt har i herrar Henricsons och Lundells reservation till fullo visats, att Malmen i såväl militäriskt som ekonomiskt och socialt afseende är att föredraga framför den nu af Kungl. Maj:t bestämda förlägningsorten Linköping.

Uti *militäriskt afseende* hafva reservanterna, bland annat, framhål- lit: att öfningsfältet å Malmen, enligt uttalande från såväl vederbörande fortifikationsbefälhafvare som chefen för generalstaben, skulle efter af dem föreslagen utvidgning blifva såsom öfningsfält fullt tillfredsställande; att terrängen omkring Linköping ej åtminstone i dess nuvarande skick, så väl lämpade sig till öfningsfält, enär den till dessa områden hörande jorden till stor del bestode af lermylla, som vid fuktig väderlek är ytterst svår att beträda; att transportförhållandena vid Malmens öfningsfält, liggande alldeles invid Malmslättis järnvägsstation, vore betydligt mera fördelaktiga än i Linköping, där det blefve ett afstånd af omkring 2 kilometer, däribland hela stadsområdet, mellan förlägningsplatsen och järnvägsstationen; att Malmen af de föreslagna förlägningsplatserna vore den mest centralt belägna inom länet; att i hygieniskt afseende intet vore att anmärka mot Malmen; att rekryteringen af underbefäl skulle blifva lättare till nu ifrågavarande regementen, därest de förlades till Malmen än till Linköping, hvarest med de högre tomtpriserna svårigheter för underbefålet att skaffa sig egna hem tydligen vore större än å Malmen; och att, hvad officerskåren angår, den med förläggningen å Malmen mycket väl ändå kunde, såsom den tydligen önskade, bo i Linköping, eftersom trafiken mellan Linköping och Malmen, enligt hvad utredt blifvit, i så fall komme att tillgodoses genom en af enskildt bolag då anordnad spårväg.

I *ekonomiskt afseende* hafva reservanterna hufvudsakligast påpekat: att, enligt af dem åberopade utredning, de nu å Malmen varande byggnaderna i händelse af regementenas förläggning dit kunde användas i vida större utsträckning än hvad kommissionens flertal sökt göra gällande; att markförvärfvet tydligen blifver betydligt billigare å Malmen än i Lin-

köping; att kommissionens flertal visserligen kommit till ett annat resultat, men att detta berodde på felaktiga kalkyleringar, bland annat på den omständigheten, att de, för att härvid ställa Malmen i sämre dager än Linköping, vid värderingen af den erforderliga marken till ett öfningsfält vid och omkring Malmen medtagit värdena af de å samma område befintliga byggnader, något som i högst ringa grad skett, då det föreslagna öfningsfältet vid Linköping skulle värderas; att hvad anginge uppförandet af själfva kasernbyggnaderna å Linköpingsområdet schaktnings-, sprängnings- och planeringskostnaderna blefvo mycket dyrare än å Malmen; att kommissionens flertal, som låtit specificera alla dylika kostnader, då det gällde Malmen, däremot endast summariskt utredt sagda kostnader, då det blef fråga om Linköpingsområdet, hvarest t. ex. planeringskostnaderna, enligt intyg från byggmästaren J. A. Gustafsson i Mjölby, »endast äro beräknade inom kasernområdet»; att öfningsfältet vid och omkring Linköping, på grund af dess förut omnämnda leriga beskaffenhet, måste, för att kunna beträdas, dels täckdikas och dels beläggas med ett djupt gruslager, hvilket efter sakkunnigas beräkning komme att draga en kostnad af minst 10,000 kronor per hektar; och att underhållskostnaden för truppen uppenbarligen måste blifva mindre å Malmen, omgifven såsom den är af en bördig och rikt producerande trakt, än i en stad.

Hvad slutligen angår de *sociala förhållandena* hafva reservanterna anfört: att de, i motsats till kommissionens flertal, delade den stora allmänhetens farhågor för att sända den oerfarna ungdomen in till städerna, där frestelser af alla slag mötte dem; att detta skäl varit det för dem ej minst bestämmande, då de velat förlägga regementena till Malmen, hvarest, efter hvad de visat, intet löst folk bodde, utan i stället en idog, skötsam och burgen befolkning, och där sålunda i allt fall frestelser af allahanda slag vore mindre än i städerna; och att de för öfrigt såsom otvetydiga bevis på allmänhetens uppfattning härutinnan åberopade vid reservationen fogade uttalanden från 11 kommuner inom länet.

Äro sålunda, såsom vi förut antydt, enligt vår mening uti reservationen i fråga anförda många tungt vägande skäl för regementenas förläggning till Malmen i stället för till Linköping, så vilja vi emellertid till slut omnämna, att efter reservationens afgifvande tillkommit nya bevis, som bekräfta denna vår åsikt i saken.

Reservanterna inlämnade nämligen, sedan betänkandet och reservationen redan expedierats, till dåvarande chefen för Kungl. Landtförsvarsdepartementet en särskild skrift, i hvilken de, såsom en komplettering till reservationen, påpekade saken rörande ekonomiska förhållanden, som först efteråt kommit till deras kännedom.

En af kommissionens i byggnadsärenden tillkallade *sakkunniga*, förutnämnde byggmästaren J. A. Gustafsson, hade nämligen nu afgifvit ett i nyssnämnda skrift åberopadt intyg därom: att vid den af kommissionen framlagda beräkning af planering och grusning af kaserngårdarna i Linköping och Norrköping endast beräknats det område, som byggnaderna och inre gården upptaga, och ej något utom byggnaderna; att, om kasernområdet beräknades planerad och grusadt utom byggnadslinjen, så att kasernområdet blefve så stort som afsedt vore, detta skulle öka kostnaderna för bergsprängning och planering samt grusning med minst 100,000 kronor för hvarje regemente; att kommissionens uppgifter rörande kostnaderna för stängsel kring de respektive kasernområdena vore vilseledande; att nämligen i de generella kostnadsförslagen såväl vid Malmen som Linköping och Norrköping visserligen upptagits kostnaderna för planering och *stängsel* vid Malmen till 50,000 kronor, vid Linköping till 135,000 kronor och vid Norrköping till 145,000 kronor, men att i själfva verket saken förhölle sig så, att stängslet omkring Malmen beräknats till 12,000 kronor för hvarje regemente och sålunda för båda regementena till 24,000 kronor, under det att i Linköping och Norrköping *ej sådant finnes beräknadt* såsom obehöfligt.

Uti infordradt yttrande har den dåvarande fortifikationsbefälhafvaren, kapten G. Håkansson, sökt vederlägga byggmästaren Gustafssons uppgifter och därvid, bland annat, särskildt uppgifvit: att planeringskostnaderna såväl å Malmen som i Linköping äro beräknade inom kasernområdet, d. v. s. inom stängslet, som placerats 10 m. utanför byggnaderna; att beräkningarna för planering och grusning af jordområdena vid Linköping vore af byggmästare Gustafsson oriktigt uppgjorda, bland annat därför, att invid staden funnes grus för billigt pris; och att någon särskild kostnad för anordnande af stängsel i Linköping och Norrköping ej behöft upptagas, eftersom den där kunde anordnas af öfverblifven sprängsten och matjord.

Byggmästaren Gustafsson har uti en skrifvelse, som införts i ortspressen, bemält hvad kapten Håkansson sålunda mot hans beräkningar anförde.

I denna skrift yttrar byggmästare Gustafsson, bland annat, följande:

»Hvad först angår kasernområdenas storlek, så meddelades mig af vederbörande, att ett område af 250×300 m., eller 75,000 kvm., skulle erfordras. Bergsprängning, planering och grusning af de föreslagna områdena i Norrköping och Linköping samt stängsel omkring samma områden beräknade jag då till omkring 273,000 kronor för hvardera platsen, hvilken höga kostnad betingades af terrängens bergartade beskaffenhet.

Då denna kostnad ansågs bära nedbringas, fick jag af fortifikationsbefälhafvaren det meddelande, att dels ej hela området behöfde planeras, och dels att vid Linköping och Norrköping särskild kostnad för stängsel

kunde afföras ur beräkningen, eftersom dessa stängsel skulle anordnas af öfverflödig sprängsten och matjord. Ehuru jag då var och fortfarande är öfvertygad därom, att anordnandet af dylika stenvallar med tillhörande grindar och portar skulle blifva minst lika dyrt som anskaffandet af trästängsel, så mycket mera som matjord till stenvallarnas beläggning ej fanns att å platserna i fråga anskaffa, ansåg jag mig ej böra göra någon erinran mot vederbörandes påstående att berörda stängselanordningar ej skulle särskildt i kostnadsförslaget beräknas. Och som jag af de här förut omnämnda, mig gjorda meddelanden om nedbringandet af kostnaderna för kasernområdenas planering ej kunde få annan uppfattning, än att *endast* kaserngården skulle planeras, och ingalunda något område utanför byggnaderna, kunde jag gå med på att planeringskostnaderna upptogos till de nu i förslaget förekommande beloppen, detta just med ofvanberörda beräkning, att stängsel ej skulle kosta något särskildt i Linköping och Norrköping.

Mitt å kostnadsförslaget tecknade yttrande, att planeringskostnaderna »endast äro beräknade inom kasernområdet», utgjorde från min sida den reservation, med hvilken jag ville underteckna förslaget. Detsamma tillkom i brådskan och nedskrefs, efter hvad jag vill minnas, af fortifikationsbefälhafvaren, hvarefter det af mig undertecknades. Det må medgifvas, att uttrycket »inom kasernområdet» kan vara tvetydigt, men säkert är, att jag *med detsamma aldrig afsett annat än kaserngården och den yta byggnaderna skulle upptaga.*

Skall emellertid hela kasernområdet planeras och grusas, så vidhåller jag bestämdt, att detta såväl i Linköping som Norrköping ökar den i förslaget upptagna kostnaden med minst 100,000 kr. på hvardera stället. Och vill jag i detta sammanhang påpeka, att fortifikationsbefälhafvarens sätt att beräkna planeringskostnaderna efter samma norm *utom* och *inom* byggnadsområdet icke kan vara riktigt.

Då nämligen den bergmassa, som spränges vid själfva byggnadsplatsen, kommer till användning vid grundmurar och beton, bör denna sprängning räknas in i kostnaden för sagda grundläggningsarbete, hvilket rent af göres billigare genom att stenen finnes på platsen. Annat blir förhållandet med den bergmassa, som måste sprängas utanför byggnadsplanen, hvilken massa skall bortföras därifrån.

Hvad vidare angår planeringen vid Malmslätt, så är det väl för enhvar uppenbart, att planeringskostnaderna där ej kunna blifva så stora som vid de båda städerna, enär marken vid de föreslagna byggnadsplatserna å Malmen ju består hufvudsakligast af mursand och cementgrus, som kan *säljas* i stället för att draga kostnad för dess borttransporterande.

Beträffande till sist fortifikationsbefälhafvarens försök att vederlägga mina beräkningar för gruspriset så tror jag, att hvarje fackman skall gifva mig rätt därutinnan, att *dugligt* grus kostar såväl i Linköping som Norrköping 7 kr. pr kubikmeter. Hvad gruset i Linköpings grusgraf vid Lindhem kan vara värdt, vill jag ej yttra mig om, eftersom denna vara ju ej är grus, utan hufvudsakligen lera, men grus från Mjölby och Värmelen kan i Linköping ej säljas billigare än 7 kr. pr kubikmeter, liksom gruset från Mälaren och Ingelsta i Norrköping betingar ett minst lika högt pris, allt å själfva byggnadsplatserna. Om denna sak voro för resten jag och den andre sakkunnige i byggnadsnämnden, O. Mayer, ense.

Talet om hvad grus kostat fritt banvagn i Linköping har ju i saken ingen betydelse, enär transporten från järnvägen till föreslagna kasernområdet ju ökar kostnaden med lika högt belopp.

Men äfven om prisen vore så låga som kr. 3: 50 pr kubikmeter i Linköping och kr. 4: 67 i Norrköping, så äro fortifikationsbefälhafvarens beräkningar ändå oriktiga, ty med en grusning af endast $\frac{1}{10}$ kubikmeter pr kvadratmeter skulle grusningskostnaderna uppgå, i Linköping till 3,500 kr. pr hektar och i Norrköping till 4,670 kr. pr hektar. Nu är emellertid en sådan grusning å lerjord alldeles otillräcklig, enär det å sådan jord erfordras minst 15 centimeters djupt grus, hvilket efter fortifikationsbefälhafvarens berörda pris skulle göra, i Linköping 5,250 kr. och i Norrköping 7,000 kr. pr hektar.

Mjölby i december 1906.

J. A. Gustafsson.»

Af hvad vi sålunda anfört framgår väl uppenbart, att vid bestämmandet af förläggningssorten för regementena i fråga *åtminstone den ekonomiska sidan af saken blifvit allt för litet utredd.*

Vi våga därför hysa den förhoppning, att Riksdagen här som i andra liknande frågor skall vara angelägen om att, innan vidtutseende byggnadsföretag bestämmas, man först erhåller bestämda och i möjligaste måtto tillförlitliga uppgifter, särskildt hvad kostnadsberäkningar angår.

På sista tiden har äfven en annan sak beträffande vår kasernbyggnadsfråga framträdt:

Det har nämligen ifrågasatts om ej i mellersta och södra delarna af vårt land storleken af dessa kaserner kunde väsentligen inskränkas genom användning under repetitionsöfningarna af våra gamla s. k. baracker, hvilka då för en jämförelsevis billig kostnad skulle göras lämpliga för sitt ändamål. Kommer en sådan anordning att befinnas lämplig, så synes det oss att denna byggnadsfråga kommer i ett helt annat och i ett för förläggning till Malmslätt ännu gynnsammare läge.»

Innan utskottet yttrar sig öfver förevarande motion, vill det erinra om ett liknande ärende, som förekom till behandling vid fjolårets riksdag.

Herr Nilsson i Bonarp m. fl. hade i Andra kammaren väckt en motion, nr 137, hvori hemställdes, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga i förnyad ompröfning alla de skäl — militära, nationalekonomiska och finansiella — som tala för en ändring af förläggningssort för vissa regementen. Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott, till hvilket motionen blef hänvisad, hemställde, att Andra kammaren för sin del ville besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t ville hemställa, att Kungl. Maj:t ville taga under ompröfning alla de skäl, som tala för Kalmar regementes förläggning till Kalmar samt norra och södra skånska infanteriregementenas förläggning till andra orter än Kristianstad och Lund. *Andra kammaren biföll denna hemställan.*

I Första kammaren hade en motion af enahanda innehåll väckts af herr Lindblad m. fl., hvilken dock i kammaren afslogs liksom ock andra kammarens hemställan med anledning af herr Nilssons i Bonarp m. fl. motion.

Förebemälda Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott förebragte i sitt utlåtande en utredning rörande regementsförläggningens läge. Då denna utredning, som dels är hämtad ur riksdagshandlingar och dels ur en del andra handlingar, i sig innesluter en del allmänna synpunkter berörande förläggningens fråga för femton infanteriregementen, däribland äfven Första och Andra lifgrenadjärregementena, tager utskottet sig friheten att citera utredningen i fråga:

»— — — Det nya härordningsförslag, som af 1901 års Riksdag antogs, erfordrade för genomförandet nya kasernbyggnader, för hvilka kostnaden afsågs att fördelas på två byggnadsperioder, åren 1902—1905 samt 1906—1909, med ungefär hälften på vardera perioden, så att under första perioden skulle utföras de arbeten, som afsetts böra vara avslutade före utgången af de sex första åren af den för öfvergången till den nya härordningen föreslagna tiden, och återstoden under andra perioden för verkställande af öfriga i sammanhang med härordningsförslaget fullständiga genomförande stående byggnadsarbeten.

Riksdagen anvisade under åren 1901—1904 successive de för byggnadsarbetena under den första perioden erforderliga medel, hvarefter återstod att anvisa byggnadsmedel för tjugu icke garnisonerade infanteriregementen, positionsartilleriet samt Gottlands artillerikår. Från dessa båda sistnämnda regementen kan i detta sammanhang bortses, och beträffande

fem af de tjugu icke garnisonerade infanteriregementena, nämligen Dalregementet, Hälsinge regemente, Västerbottens regemente, Jämtlands fältjägareregemente och Västernorrlands regemente, har Riksdagen, i syfte att etablissementen för dessa regementen skulle vara fullt färdiga på nyåret 1909, anvisat medel, hvarefter kasernbyggnadsarbetena redan på våren 1906 voro påbörjade vid fyra af dessa regementen. Tre af kasernetablissementen äro numera färdiga, och de återstående två äro afsedda att blifva fullbordade före hösten innevarande år.

I den till 1905 års lagtima Riksdag aflåtna statsverkspropositionen föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen, bland annat, att till uppförande af nya byggnader för armén bevilja 19,700,000 kronor samt däraf på extra stat för år 1906 anvisa 4,400,000 kronor till påbörjande af nya kasernetablissement för återstående femton icke garnisonerade infanteriregementen, nämligen: Lifregementets grenadjärer, *Första och Andra lifgrenadjärregementena*, Västgöta regemente, Upplands infanteriregemente, Skaraborgs, Södermanlands, Kronobergs, Jönköpings, Älfsborgs, Bohusläns, Kalmar och Värmlands regementen samt Norra och Södra Skånska infanteriregementena. Statsutskottet fann, med hänsyn särskildt till de stora, vid vissa regementens öfningsplatser af stat eller kommun redan nedlagda kostnader, det böra tagas i noggrant öfvervägande, huruvida ej någon eller några af de icke garnisonerade infanteriets kasernetablissement kunde uppföras å de nuvarande öfningsplatserna, och utskottet föreställde sig med anledning däraf samt i betraktande jämväl af frågans stora vikt ur strategiska och taktiska synpunkter, att, på sätt i en inom Riksdagen väckt motion föreslagits, utredning rörande förläggningsorterna för ifrågavarande regementens kasernetablissement borde verkställas och för Riksdagen framläggas, innan medel till dessa kaserners uppförande beviljades. På grund däraf hemställde utskottet, att Riksdagen, med afslag å Kungl. Maj:ts förslag om ytterligare anslag till uppförande af nya byggnader för armén, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa och för Riksdagen framlägga utredning, huruvida ej några af de nya kasernetablissementen för det icke garnisonerade infanteriet skulle kunna uppföras å de nuvarande öfningsplatserna.

Andra kammaren godkände denna utskottets hemställan, men Första kammaren biföll Kungl. Maj:ts förslag, och sedan Andra kammarens beslut, i hvad det afsåg skrifvelse i förevarande ärende till Kungl. Maj:t, förklarats vara förfallet, afslogs genom gemensam votering Kungl. Maj:ts förslag med 194 röster emot 172; för Kungl. Maj:ts förslag röstade i Första kammaren 124 mot 18 och i Andra kammaren 48 mot 176.

Vid 1906 års riksdag framlades frågan om anslag till kasernetablissemment för de femton ofvannämnda icke garnisonerade infanteriregementena ånyo i särskild proposition (nr 103) af Kungl. Maj:t, som under mellantiden från chefen för fortifikationen, chefen för generalstaben samt cheferna för första, andra, tredje, fjärde och femte arméfördelningarna införskaffat utredning och förslag i fråga om förläggningen af de femton nyss nämnda infanteriregementen, för hvilka kasernetablissemment återstode att uppföra, till dessa regementens dåvarande mötesplatser äfvensom beträffande kostnaderna för uppförande därstädes af nya kasernetablissemment. Den införskaffade utredningen, afseende till förläggningsort: Kronobergs hed för Kronobergs regemente, Ljungbyhed för Norra skånska infanteriregementet, Refvinge hed för Södra skånska infanteriregementet, *Malmen för Första och Andra Lifgrenadjärregementena*, Skillingaryd för Jönköpings regemente, Hultsfred för Kalmar regemente, Axvall för Västgöta och Skaraborgs regementen, Fristad hed för Älfsborgs regemente, Backamo för Bohusläns regemente, Sanna hed för Lifregementets grenadjärer, Malma hed för Södermanlands regemente, Polacksbacken för Upplands infanteriregemente och Trossnäs fält för Värmlands regemente, gaf vid handen, att kostnaden för ständig förläggning å de dåvarande mötesplatserna af ifrågavarande femton infanteriregementen skulle belöpa sig till 32,789,350 kronor, under det att kostnaderna för uppförande i eller invid stadssamhällen af kaserner till samma regementen beräknades till 21,744,000 kronor. Kostnadsökningen i det förra fallet mot det senare uppkomme hufvudsakligen af utgifter i det förra fallet för uppförande af officersbyggnader, för vatten-, aflopps- och belysningsanläggningar, för väganläggningar samt för markinköp, enär mötesplatserna med dåvarande omfång voro otillräckliga eller till följd af terrängens jämna beskaffenhet otjänliga. I den kungl. propositionen framhålles tillika vissa synpunkter, som företrädesvis syntes böra göra sig gällande vid bestämmandet af förläggningsorter för infanteritruppförband i allmänhet och således äfven för de femton nu omnämnda infanteriregementena, nämligen: möjligheten att därstädes på ett tillfredsställande sätt bedriva truppens utbildning och öfningar; möjligheten att på ett snabbt och lämpligt sätt kunna samla, mobilisera och transportera trupperna; de hygieniska förhållandena och deras inflytande på ombesörjandet af truppernas hälso- och sjukvård; den fast anställda personalens rekrytering, dess medborgerliga uppfattning och anda och de sociala förhållandena i allmänhet, samt de med förläggningen förenade kostnaderna. Därjämte erinrades, att det, vid jämförelse mellan olika orter och platser, som kunde ifrågakomma för förläggning af de femton regementena, gällde att i hvarje särskildt fall taga under omsorgsfullt öfver-

vägande, hvilken af dem bäst tillgodosåge försvarets verkliga intressen och sålunda erbjöde de största allmänna fördelarna; att jämförelser af sådan art emellertid icke för det dåvarande föreläge; att det för öfrigt af flera skäl icke vore lämpligt att redan då angifva eller på förhand fastslå vissa förläggningssorter, utan att det borde tillkomma Kungl. Maj:t att i hvarje särskildt fall undersöka samtliga de omständigheter, som i ekonomiskt och militäriskt afseende borde hafva inverkan på frågans lösning, och därvid pröfva fördelar och olägenheter samt träffa valet med hänsyn till statens bästa och försvarets kraf. Bestämmandet af förläggningssort för hvarje särskildt regemente borde sålunda föregås af en omsorgsfull jämförelse beträffande den öfningsterräng, som kunde erhållas, kostnaderna för etablissemmentets uppförande, läget af de ifrågakommande platserna m. m.

Enskilda motionärer vid 1906 års riksdag yrkade i två särskilda motioner, att, därest det af Kungl. Maj:t begärda byggnadsanslaget beviljades, detta skulle ske, enligt den ena motionen under villkor att ett af de skånska infanteriregementena förlades till Ljungbyhed, och enligt den andra motionen med uttalande, att Refvinge lägerplats måtte anordnas att fortfarande vara förläggningsplats för Södra skånska infanteriregementet. I en tredje motion vid samma riksdag yrkades, att Riksdagen med afslag å den framställda begäran om anslag måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa förnyade utredningar, med inhämtande af äfven civila sakkunnigas utlåtanden angående kostnaderna och de lämpligaste förläggningssorterna för de nya kasernetablissemmenten samt därefter framlägga för Riksdagen de förslag, hvilka en sådan förnyad pröfning af hela frågan kunde föranleda.

Statsutskottet yttrade beträffande bestämmandet af regementenas förläggningssorter, bland annat, följande:

»Väl finner utskottet, att några af de nuvarande mötesplatserna kunna ifrågakomma såsom förläggningssorter äfven för framtiden, men då många olika omständigheter måste tagas i betraktande vid afgörandet af frågan om truppförbandens förläggning, har utskottet, under förvissning om att Kungl. Maj:t vid bestämmandet af hvarje särskildt truppförbands förläggningssort i främsta rummet har sin uppmärksamhet riktad på statens bästa och försvarets kraf, ansett, att Riksdagen vid beviljande af medel till kaserner för ifrågavarande regementen icke bör, på sätt af motionärerna yrkats, fästa villkor om förläggningssorterna, utan öfverlämna till Kungl. Maj:t att bestämma desamma.

I betraktande af frågans synnerligen stora vikt ej blott i militäriskt, utan äfven i såväl ekonomiskt som socialt hänseende, synes det emellertid utskottet vara af förhållandena påkalladt, att den särskilda utredning, som,

enligt hvad departementschefen framhållit, bör föregå bestämmandet af förläggningssort för hvarje särskildt regemente, uppdrages åt en kommission, bestående såväl af militära ledamöter som äfven af helst för hvarje särskild arméfördelning tillkallade, med de lokala förhållanden förtrogna civila personer.» Utskottet hemställde om anvisande af de utaf Kungl. Maj:s begärda belopp till uppförande af nya byggnader för armén samt för påbörjande af nya kasernetablissemang för de ifrågavarande femton infanteriregementena samt ansåg, att därigenom äfven de nyss omförmälda tre motionerna borde anses vara besvarade. Åtskilliga reservanter inom statsutskottet yrkade, att anslagsbeviljandet skulle ske under förutsättning beträffande förläggningarna, att Kungl. Maj:t för hvarje arméfördelning, inom hvilken uppförande af nya kasernbyggnader vore i fråga, utsåge en kommission, bestående af dels militära, dels civila ledamöter, med uppdrag att utreda och föreslå, hvilka förläggningssorter kunde i såväl militäriskt som ekonomiskt och socialt afseende vara lämpligast.

Detta reservanternas yrkande blef Riksdagens beslut — jämte det att enligt samma reservanternas förslag begärdes skärpt kontroll vid byggnadernas uppförande — och den 20 juli 1906 tillsatte Kungl. Maj:t en kommission för hvar och en af 1, 2, 3, 4 och 5 arméfördelningarna, med rätt för hvarje kommission att från vederbörande myndigheter infordra de upplysningar och yttranden samt räkenskaper och andra handlingar, som för uppdragets fullgörande kunde befinnas erforderliga.

Hvarje kommission bestod af en civil ordförande och tre civila ledamöter samt såsom militära ledamöter cheferna för de regementen, om hvilkas förläggning fråga vore inom hvarje arméfördelning, därvid tillika bestämdes, att de respektive regementscheferna skulle såsom ledamöter af vederbörande kommission delta i kommissionens förhandlingar och beslut endast då fråga vore om kasernetablissemang för det regemente, han tillhörde, eller eljest då vederbörande ordförande funne det lämpligt, samt att hvarje kommission ägde utse två i byggnadsärenden sakkunniga personer att biträda kommissionen i dess arbeten.

Dessa s. k. kasernbyggnadskommissioners utredningar och förslag samt däröfver hörda militära myndigheters yttranden äfvensom arméförvaltningens å fortifikationsdepartementet uttalanden i frågan hafva varit föremål för Kungl. Maj:ts pröfning, när Kungl. Maj:t sedermera genom särskilda beslut bestämt de olika regementenas förläggningssorter.»

Beträffande Första och Andra lifgrenadjärregementena föreligger från samma utskott följande specialutredning:

»Om *Första Lifgrenadjärregementets* förläggning till Malmen hade Kärna kommun gjort framställning, och äfven andra landskommuner hade

i denna begäran instämt. Framställningen afsåg äfven Andra lifgrenadjärregementets ditförläggning.

Kasernbyggnadskommissionen förordade Linköping till förläggningssort med reservation från två ledamöter, hvilka föreslogo regementets bibehållande vid Malmen och till stöd därför gjorde en del erinringar, gående hufvudsakligen ut på att *vissa kostnadsberäkningar för förläggningen till Linköping voro felaktiga och för låga, men vissa beräkningar för Malmen däremot för höga.* Fortifikationsbefälhafvaren, med stöd af den ene af de utaf kommissionen tillkallade två sakkunnige, bestred riktigheten af dessa erinringar, hvilka grundats på uttalanden från den andre sakkunnige, som syntes hafva missuppfattat vissa detaljer.

Arméfördelningschefen och chefen för generalstaben instämde i uttalandet från kommissionens flertal.

Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet erinrade, att valet af förläggningssort för regementet stått mellan Malmen och Linköping, samt tillstyrkte, med hänsyn till de skäl kasernbyggnadskommissionen anfört, regementets förläggning till sistnämnda plats, och begärde få träffa aftal med staden Linköping om upplåtelse af mark m. m.

I öfverensstämmelse härmed förordnade Kungl. Maj:t, att regementet skulle förläggas till Linköping, samt bemyndigade nyssnämnda ämbetsverk den 25 maj 1907 att sluta aftal med staden om mark äfvensom att för högst 244,700 kronor tillköpa vissa områden och byggnader, af hvilket belopp 100,000 kronor skulle ersättas af staden Linköping.

Aftal med staden om markupplåtelse och penningbidrag har sedermera träffats den 26 oktober/6 november 1907, och inköp af det ytterligare behöfliga området har skett jämlikt kungl. bref af den 5 juli 1907.» — —

— — »Till förläggningssort för *Andra lifgrenadjärregementet* hade ifrågasatts dels de båda lifgrenadjärregementenas gemensamma mötesplats Malmen, dels Linköping och Norrköping.

Kasernbyggnadskommissionen, som i ett sammanhang yttrade sig om både Första och Andra lifgrenadjärregementenas förläggning, lämnade en utredning rörande de tre ifrågasatta platsernas lämplighet härutinnan och ansåg, att af den utredningen framginge:

i militäriskt afseende:

att Malmen ur öfnings- och utbildningssynpunkt vore en mindre lämplig förläggningssort än både Linköping och Norrköping, som i detta afseende såväl beträffande öfningsfältet som den omgivande terrängen hade synnerligen gynsamma betingelser; att särskildt för utbildning i skjutning en förläggning till Malmen vore nästan omöjlig, på grund af att ej ens en användbar skjutbana kunde erhållas, under det att mycket goda skjut-

banor kunde anläggas både i Linköping och Norrköping; att en tillfredsställande rekrytering af den fast anställda personalen, hvarpå regementets tjänstbarhet och utbildning i hög grad berodde, komme att möta större svårigheter, om Malmen valdes till förläggningssort, samt att, då en garnisonskommendering i hvarje fall måste hållas i Norrköping, ett regemente borde dit förläggas till undvikande af eljest uppstående olägenheter för båda regementenas utbildning och tjänstbarhet;

i *ekonomiskt* afseende:

att en förläggning till Malmen blefve för det ena regementet 309,100 kronor dyrare än i Linköping och för det andra regementet 407,200 kronor dyrare än i Norrköping, eller för båda regementena tillsammans ej mindre än 716,300 kronor dyrare å Malmen än i Linköping och Norrköping; samt

i *socialt* afseende:

att en förläggning till Linköping och Norrköping vore att föredraga och för Norrköpings vidkommande nödvändig. Åsikten om denna nödvändighet för Norrköping motiverade kommissionen på annat ställe i betänkandet med den omständigheten, att Norrköping i egenskap af en betydlig fabriksstad med en stor arbetarebefolkning vore i behof af en ständig garnison, och då detta behof, såsom af stadens erbjudande att på egen bekostnad uppföra ett kasernetablissemang för en militärkommendering framginge, förefanns redan år 1891, syntes det vara uppenbart, att det samma, långt ifrån att upphöra, nu hade ännu starkare skäl för sig.

I nu angifna hänseenden var således, enligt kommissionens åsikt, Malmen såsom förläggningssort underlägsen Linköping och Norrköping, på grund hvaraf kommissionen dels såsom förläggningssort för Första lifgrenadjärregementet föreslog Linköping, dels ock beslöt att såsom förläggningssort för Andra lifgrenadjärregementet föreslå Norrköping, under förutsättning att ett af Norrköpings stad afgifvet anbud antoges med någon ändring beträffande gränserna för kaserntomt och handexercisfält, äfvensom att markupplåtelsen från staden skedde med full äganderätt.

Två af kommissionens medlemmar, nämligen herrar August Henricson och P. O. Lundell, reserverade sig mot förslaget och ansågo, att båda regementena borde förläggas till Malmen.

Arméfördelningschefen afgaf yttrande i frågan den 19 november 1906 och fann det af kommissionens flertal beträffande Första och Andra lifgrenadjärregementena och öfningsplatsen Malmen sagda fullt öfverensstämmande med hans egen uppfattning, hvadan han förklarade sig anse Malmen äfven med föreslagna utvidgningar m. m. vara olämplig såsom infanteriöfningsplats och såsom förläggningssort för vare sig båda regemen-

tena eller ett af dem. Beträffande Linköping och Norrköping såsom förläggningssorter instämde han jämväl till fullo med hvad kommissionens flertal anført, ehuru han från uteslutande militär synpunkt visserligen ansåge fördelaktigast, om en sammanföring af truppförband uti grupper, helst af olika vapenslag, kunnat äga rum. Men äfven andra än rent militära skäl kunde tala för och starkt inverka på frågans lösning, så att truppförband kunde böra förläggas på skilda orter. Då ett sådant förhållande utan egentligt men för det militära syntes råda med afseende på de båda lifgrenadjärregementena, ansåge han sig i öfverensstämmelse med kommissionens flertal böra förorda stadsförläggning samt förklarade sig ej vilja motverka förläggning af Första lifgrenadjärregementet till Linköping och af Andra lifgrenadjärregementet till Norrköping.

Chefen för generalstaben uttalade, att det icke torde kunna undvikas, att de båda lifgrenadjärregementenas förläggningsfråga komme att i afeevärd mån röna inflytande af det förhållande, som år 1891 uppstod mellan statsverket och Norrköpings stad i samband med uppförandet af militärskoleetablissemnet i nämnda stad. Norrköpings kraf på att för framtiden få en truppstyrka om 180—192 man i staden förlagd, syntes nämligen icke kunna utan vidare förbises. Om staden med stöd af nådiga brefvet den 10 juli 1891 vidhölle detta kraf, syntes ingen annan utväg finnas att åstadkomma en så pass betydande ständig garnison än genom permanent förläggning af ett infanteriregemente till staden, därvid endast Andra lifgrenadjärregementet kunde komma i betraktande. Såsom en gifven, därmed förbunden olägenhet måste naturligen betraktas, att de båda lifgrenadjärregementena blefve åtskilda, men äfven om Norrköping kunde befinnas villigt upplåta mark jämväl för Första lifgrenadjärregementet, borde nämnda regemente icke garnisoneras där, af hänsyn till sambandet med arméfördelningens öfriga truppförband, speciellt trängkären, hvilken icke borde lämnas isolerad. Tilltalande ur militär synpunkt syntes ej heller Norrköpings belägenhet i närheten af kusten, om ock ett sydväst om staden förlagdt etablissement kunde betraktas såsom i det närmaste tryggadt för beskytning från sjön. En förlängning af Andra lifgrenadjärregementet till Norrköping skulle emellertid medföra flera så beaktansvärda fördelar, att ofvan berörda olägenheter därigenom torde i afsevärd grad förringas. Då de villkor, under hvilka han förut förklarat sig kunna godkänna Malmen såsom förläggningssort, enligt hvad af kommissionens utredning och där anförd reservation framginge, icke syntes kunna uppfyllas, måste han bestämdt afråda från att permanent förlägga de båda lifgrenadjärregementena till Malmen; att förlägga ett af dessa regementen isolerad dit kunde icke ens sättas i fråga, då ändamålsenliga öfningsfält

i närheten af stad syntes stå till buds. Enda återstående utvägen att förena de båda regementena till gemensam garnisonsort skulle vara, om lämpligt öfningsfält m. m. för dem båda kunde erhållas i omedelbar närhet af staden Linköping, men då någon utredning i detta hänseende ej förelåge, kunde han ej upptaga nämnda alternativ till närmare skärskådande.

Staden Norrköping erbjöd för regementets ditförläggande vissa områden till kaserntomt med full äganderätt samt till handexercisfält, öfningsfält och skjutbana med full nyttjanderätt, så länge desamma för de sålunda angifna ändamålen af kronan användes, och uppställde tillika såsom villkor, att kronan skulle träffa anstalt därom, att kaserntomten och handexercisfältet jämte den mellan sagda tomt och stadens gräns belägna marken införlifvades med staden i judiciellt, ecklesiastiskt och administrativt hänseende. Sedermera synes, att döma af ett utlåtande från arméfördelningschefen af den 18 februari 1908, staden Norrköping hafva erjudit nya villkor för markupplåtelse, innefattande ett annat område än det förut erjudna samt full äganderätt, men arméfördelningschefen åberopade då ett uttalande, som han gjort i skrifvelse till chefen för landtförsvarsdepartementet den 31 augusti 1907, och förklarade att Norrköpings stads nya anbud visserligen innebure en förbättring i jämförelse med stadens förra anbud, men att denna omständighet emellertid icke i någon mån kunde ändra den åsikt, han i sistberörda skrifvelse angifvit, nämligen att med afseende å de militära skälen Linköping såväl ur utbildnings- som underhållssynpunkt måste anses fördelaktigare än Norrköping. Han påpekade därvid särskildt, utöfver hvad han sade sig hafva förut anfört, att öfningsfältet vid Norrköping vore i saknad af vägar, under det att öfningsfältet vid Linköping vore genomkorsadt af ett rikt vägnät; att fältet vid Linköping erbjöde vida lämpligare omväxling beräffande ytformationer och terrängbeklädnad än det vid Norrköping; och att skjutbanan vid Norrköping fordrade för att kunna användas på längre afstånd ej obetydliga schaktnings- och sprängningsarbeten, men det oaktadt medgäfve skjutning endast genom en jämförelsevis smal ränna, under det att de föreslagna skjutbanorna i Linköping tillåte utan större terränganordningar skjutning på bred front äfven på stora afstånd.

Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet anmälde hos Kungl. Maj:t, att staden Linköping erjudit att, därest regementet dit förlades, bidra med ett belopp af 100,000 kronor till inköp af mark för öfningsfält och skjutbana för regementet samt vore villig att härom och om beredande åt kronan af vissa andra förmåner träffa aftal i öfverensstämmelse med uppgjort förslag, hvarjämte ämbetsverket ej mindre meddelade att,

därest regementet förlades till Linköping, lämpligt öfningsfält och skjutbana för regementet kunde erhållas dels genom öfverflyttande till landtförsvaret från och med den 14 mars 1909 af åtskilliga närmare angifna, kronan tillhöriga områden, hvilka disponerades för ecklesiastika ändamål, dels ock genom inköp för kronans räkning af vissa angifna fastigheter, hvilka enligt afgifna anbud kunde förvärfvas för tillhoppa 159,200 kronor, än äfven i anledning af staden Norrköpings erbjudande af mark hemställde, att ehuru det ofvan berörda nådiga brefvet af den 10 juli 1891 — hvarigenom Kungl. Maj:t, med antagande af ett utaf staden gjordt erbjudande att för en ständigt militärkommendering uppföra ett kasernetablissemant, rymmande 180—192 man, förklarar sig vilja i kommandoväg meddela erforderliga bestämmelser i syfte att en militärkommendering af ungefär den styrka, stadsfullmäktige afsett, måtte varda, så länge etablissemantet i nöjaktigt skick underhålles, till staden Norrköping förlagd — fortfarande ägde gällande kraft, Kungl. Maj:t likväl, med hänsyn därtill att regementet erhöle bättre öfningsområde och större möjligheter till samöfningar med andra truppförband, därest det förlades till Linköping, än om Norrköping blefve dess förläggningssort, tacktes med godkännande af stadsfullmäktiges i Linköping erbjudande föreskrifva, att regementet skulle förläggas till Linköping.

Kungl. Maj:t förordnade den 28 februari 1908, i enlighet med denna hemställan, att Andra lifgrenadjärregementet skulle förläggas till Linköping, samt uppdrog åt ämbetsverket att sluta aftal med staden enligt gifvet erbjudande äfvensom att för högst 159,200 kronor, af hvilket belopp staden skulle godtgöra kronan 100,000 kronor, inköpa angifna fastigheter.

Aftalet med staden Linköping afslöts den 13/21 oktober 1908.»

Såsom af föreliggande utredningar synes har Kungl. Maj:t allaredan fattat sina beslut om de respektive regementenas förläggningssort. Här af framgår att Kungl. Maj:t, i enlighet med kasernbyggnadskommisionens förslag, bestämt Linköping såsom förläggningssort för Första lifgrenadjärregementet och äfven för Andra lifgrenadjärregementet bestämt nyssnämnda stad, men emot kommissionens förslag. De för detta ändamål mellan kronan och Linköpings stad ingångna kontrakt, som utskottet förskaffat sig, och enligt hvilka staden bland annat förbundit sig att utom lämnad mark erlagga 100 tusen kr. för hvardera regementet, bifogas härjämte såsom bilagor.

Inom kasernbyggnadskommisionen, som hade i uppdrag att utreda och föreslå, hvilka förläggningssorter i såväl militäriskt som ekonomiskt och socialt afseende kunde vara lämpligast, hade af 2 civila ledamöter afgifvits en reservation, grundad på uttalanden af den ene sakkunnige, i hvilken

häfdades att Malmen vore att föredraga framför den nu af Kungl. Maj:t bestämda förläggningssorten och detta icke allenast i militäriskt och socialt utan äfven och i synnerhet i ekonomiskt afseende. Denna reservation närslutes som bilaga 4.

För att efter bästa förmåga söka sätta sig in i förhållandena hafva på uppdrag af utskottet några af dess medlemmar aflagt ett besök å såväl lägerområdet vid Malmen som ock å det föreslagna området utanför Linköping.

Utskottet har under sitt arbete med denna fråga kommit till den uppfattningen i allmänhet, att de skäl, som ha framförts för våra regementens förflyttning till städerna, möjligen kunna vara berättigade, då det gäller regementen, hvilkas nuvarande förläggningssort är belägen aflägsen från städerna och i saknad af tidsenliga kommunikationer, men däremot kan utskottet ej finna att något af dessa skäl i förevarande fall föreligger eller har fog för sig, då det gäller en så centralt belägen mötesplats som Malmen. Belägen endast 5 kilom. från Linköping äger den dessutom fördelen af fullständig järnvägsförbindelse alldeles omedelbart intill lägerområdet. Det synes ostridigt att härstädes både är bättre utrymme och för öfrigt lättare både att utrusta och aflasta militärtåg än i staden, hvarest afståndet mellan järnvägsstationen och lägerområdet är 2—3 kilometer, däribland hela stadsområdet. Kommissionens anmärkningar mot Malmen inskränka sig också hufvudsakligen endast därtill, att öfningsterrängen därstädes icke är tillräckligt omväxlande samt att skjutbanan är otillräcklig.

Utskottet yttrar sig icke vidare om militära synpunkter, icke heller om strategisk-taktiska, om sanitära, om öfningsterrängens, om sociala och därmed sammanhängande disciplinära, hvilka alla enligt utskottets åsikt väl kunna tillgodoses vid Malmen. För utskottet har den viktigaste synpunkten i denna fråga varit och är fortfarande den ekonomiska.

Det är med tanke härpå som utskottet beder få erinra därom, att då 1901 års riksdag antog det nya härordningsförslaget, det erfordrades nya kasernbyggnader för dess genomförande. I huru hög grad de då beräknade kostnaderna öfverskridits, är allmänt bekant. Det är till följd häraf man på senare tiden kommit på den tanken, huruvida icke en inskränkning i kasernbyggandet skulle låta sig göra. Gifvet är att för ett mindre land som vårt med dess mindre resurser och icke obegränsade tillgångar kostnadsfrågan måste vara af en alldeles särskild betydelse i fråga om försvarsorganisationen.

Förläggningskostnaden för de 2 ifrågavarande regementena å Malmen skulle enligt kommissionens förslag blifva 4,132,000 kr. eller i rundt tal för hvartdera regementet 2,066,000 kr., hvaraf 3,190,000 kr. äro beräknade.

för 2 kasernetablissemment och 500,000 kr. för officersbyggnader. Från militärt håll har dock påpekats, att det för närvarande är för mycket med 2—3 kaserner, då vi nu ej hafva ettårig värnplikt; det skulle med andra ord i ifrågavarande fall vara ett kasernetablissemment för mycket.

Beträffande de nu å Malmen befintliga kasernbyggnaderna, lägerhyrdorna och barackerna, har för utskottet framhållits, att de för närvarande äro af den beskaffenhet, att inkvartering i de senare under vinterns lopp varit beredd för ett 30-tal militära arbetare och fast anställda. Det har vidare ifrågasatts, huruvida icke med god vilja de nuvarande kasernerna skulle kunna för en jämförelsevis billig kostnad apteras äfven för framtida vinterförläggning. Skulle efter skedd utredning en sådan anordning möjligen komma att finnas lämplig, synes denna byggnadsfråga för utskottet liksom för motionärerna komma i ett helt annat och för förläggning till Malmslätt ännu gynnsammare läge.

Å Malmen finnas närmare 80 större och mindre staten tillhöriga byggnader, som användas för regementenas behof. Samtliga dessa äro väl underhållna och flera af dem nybyggda under senare åren samt användbara för nuvarande behof. Det vill synas utskottet som om dessa byggnader utan olägenhet fortfarande skulle kunna användas för hvart sitt afsedda ändamål, kasernerna åtminstone för repetitionsöfningarne, hvarigenom nybyggnader enligt utskottets förmenande tarivas för allenast rekrytskolornas oundgängliga behof. En af de sakkunnige på uppdrag gjord kostnadsberäkning öfver omredning af en del hus till vinterbostäder för underofficerare visar en kostnadssumma af 128,000 kr., för hvilken summa skulle erhållas bostäder för 39 gifta underofficerare, och med hvilken summa alltså härigenom skulle uppstå en motsvarande minskning i byggnadssumman å kasernbyggnaderna. Och hvad beträffar bostäder för officerarne, är det att antaga, att med en eventuell förläggning till Malmen sådan regelbunden trafik dit kommer att anordnas, att officersskåren kan bo i staden, i hvilket fall bygandet af särskilda officersbyggnader å Malmen blifver obehöfligt. Härigenom kommer sålunda kommissionens kostnadsförslag att minskas med de härför upptagna kostnaderna eller 500,000 kr.

En mycket viktig del af sakens ekonomiska sida är den, som rör kostnaderna för markförvärf å Malmen, hvilka enligt kommissionens förslag uppgå, inclusive värdet af kronojord, till icke mindre än 336,550 kr. Äfven om denna summa skulle vara för högt tilltagen, så håller utskottet dock för troligt, att densamma icke går upp mot de kostnader, som komma att i öfrigt fordras, för att sätta det nya öfningsfältet vid Linköping i fullt användbart skick. Dessutom vill utskottet påpeka olämpligheten af, att såsom här är ifrågasatt använda stora områden af bördig, för landt-

bruk utmärkt passande jord till öfningsfält, då jordmänen å Malmen är af beskaffenhet att *icke* kunna för jordbruk användas; men däremot är passande till öfningsfält. Utskottet delar reservanternas uppfattning, enligt hvilken det synes som om hela den föreslagna utvidgningen icke vore erforderlig och som om kommissionen ej följt samma princip vid kostnadsberäkningarne å Malmen som vid Linköping. Är detta förhållandet, hvilket utskottet, som ej är fackmässigt, icke vågar med bestämdhet afgöra, synes en högst afsevärd besparing här kunna göras. I alla händelser anser utskottet att denna sak såväl som ofvan vidrörda ekonomiska frågor böra bli föremål för en förnyad utredning.

Utskottet har i likhet med reservanterna kommit till den uppfattningen, att det torde kunna ifrågasättas, huruvida kommissionens kostnadsberäkningar utgöra en tillförlitlig grund för bedömande af den ekonomiska sidan vid valet af de olika förläggningssorterna. Det anser för öfrigt, att det ur rent ekonomisk synpunkt måste ställa sig betydligt fördelaktigare att vidtaga några förändringar å en plats, som redan befinner sig i statens ägo och därtill har ett utmärkt läge, än att bereda nytt öfningsfält genom fullständig nyanskaffning af både mark och byggnader. Och i likhet med motionärerna håller utskottet före, att det är angeläget att så vidt möjligt fullt tillförlitliga uppgifter, särskildt i fråga om kostnadsberäkningar, erhållas, innan dyrbara byggnadsföretag igångsättas.

Om och under hvilka villkor de mellan arméförvaltningen och Linköpings stad upprättade kontrakt kunna häfvas, tror sig ej utskottet om att kunna afgöra. Hvad beträffar stadens eventuella skadeståndsanspråk, så vill det synas utskottet, att döma af de nämnda aftalen, som om de ej kunna uppgå till några afsevärda belopp, om ens skadeersättning öfver hufvud taget kan ifrågakomma.

Å den af Linköpings stad till kasernetablissemant upplåtna mark äro *inga anordningar vidtagna*, och de af kronan inköpta egendomarne äro *ännu ej anordnade till öfningsfält*. Och äfven om staten ej skulle kunna få tillbaka hela inköpssumman för de senare, torde det likväl ej välla alltför stora svårigheter att få dem utarrenderade eller försålda till rimligt pris.

På ett i Skenninge i början af år 1907 hållet möte för öfverläggning om östgötaregementenas blifvande förläggningsplats antogs en resolution till förmån för Malmen såsom förläggningssort för såväl Första som Andra lifgrenadjärregementet. Denna resolution, *i hvilken sedermera 100 socknar instämde*, närslutes såsom bilaga 3.

Utskottet, som icke haft möjlighet att själfst åstadkomma en mera ingående utredning i denna förläggningsfråga, har dock under sitt arbete med densamma kommit, såsom af ofvanstående framgår, till den öfvertygelsen, att här otvifvelaktigt föreligger behof af en förnyad pröfning af de synpunkter, *isynnerhet ekonomiska*, som böra tagas i betraktande vid valet af förläggningsort för de båda ifrågavarande regementena.

Utskottet får på grund häraf hemställa,

att Andra kammaren för sin del behagade besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes, innan några vidare åtgärder vidtagas i och för förläggningen af Första och Andra lifgrenadjärregementena, låta med anlitande af äfven civile sakkunnige verkställa en förnyad allsidig utredning om lämpligaste förläggningsorten, därvid särskild hänsyn borde tagas till förslaget om Malmen såsom förläggningsort.

Stockholm den 24 april 1911.

På utskottets vägnar:

E. F. HELLBERG.

Bilaga 1.

Kontrakt.

Sedan Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 25 maj 1907, hvaraf bestyrkt afskrift här bifogas, förordnat, att Kungl. Första lifgrenadjärregementet skall förläggas till Linköping, så snart kasernetablissemang för regementet blifvit där uppfördt, äfvensom bemyndigat Kungl. Arméförvaltningen å fortifikationsdepartementet att i enlighet med ett af stadsfullmäktige i nämnda stad afgifvet anbud sluta aftal med staden angående upplåtelse af mark till öfningsplats för regementet m. m., har mellan Kungl. Arméförvaltningen, å ena, samt staden Linköping, å andra sidan, träffats följande aftal.

§ 1.

Staden Linköping upplåter härmed till Kungl. Maj:t och Kronan utan ersättning med full äganderätt samt gravationsfritt den så kallade Magistratshagen med tillhörande jord, innehållande 34 hektar 67 ar 30 kvadratmeter, och upptaget å bifogade karta, till plats för kasernetablissemang m. m. för Kungl. Första lifgrenadjärregementet, stenbrottet dock endast under förutsättning att Kronan tillhandahåller staden ett lika godt och närbeläget, med rätt för Kronan att tillträda området omedelbart efter aftalets undertecknande, hvarjämte staden dessutom kontant erlägger 100,000 kronor för inköp af ytterligare erforderlig mark.

§ 2.

Den skog å Magistratshagen, som behöfver afverkas för etablissemangets uppförande och fältets anordnande, tillfaller staden.

§ 3.

Staden förbinder sig att tillhandahålla Kronan alla erforderliga handlingar för vinnande af lagfart å ifrågavarande område. Kostnaden för lagfarten betalas af Kronan ensam.

§ 4.

Staden åtager sig att utan kostnad för Kronan, ett år efter därom gjord tillsägelse, hafva till kaserntomtens gräns framdragit gas- och vattenledningar. Tillika förbinder sig staden tillhandahålla regementet vatten och gas till samma pris, som betalas af större afnämare inom staden, därvid Kronan förbinder sig att under en tid af tio år erlägga betalning för en årlig minimiförbrukning af 25,000 kubikmeter lysgas.

§ 5.

Staden förbinder sig att underhålla och förse med gångbana den mot Djurgården ledande vägen från stadens reglerade område till Hagalund.

§ 6.

Staden förbinder sig att utan kostnad för Kronan ombesörja, att den till öfningsfält öfverlämnade marken, i den mån den nu är till åker odlad, blifver senast hösten 1907 igensådd och besådd till gräsvall.

§ 7.

Staden medgifver, att militärofningar för all framtid få utan ersättning äga rum å all stadens betesmark äfvensom å annan stadens utmark, som ej är upplåten till enskildt bruk.

Likaledes medgifver staden, såvidt det på densamma beror, att broslagningsöfningar få utan ersättning utföras i de delar af Stångån, där staden äger vattenrätt.

§ 8.

Sedan regementet blifvit till staden Linköping förlagdt, äger staden att vid inträffande eldsvåda till dennas släckande alltid påräkna hjälp från regementet af det antal man, som för tillfället behöfves och från regementet kan lämnas.

§ 9.

Kungl. Maj:t och Kronan förbinder sig, att därest och när det i § 1 här ofvan upplåtna området icke längre komme att för militära ändamål användas, till staden utan kostnad för densamma åter afträda den upplåtna marken.

Af detta kontrakt äro två exemplar upprättade, af hvilka Kungl. Arméförvaltningen erhållit det ena samt staden Linköping det andra exemplaret. Stockholm den 6 november 1907.

För Kungl. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement:

G. C:son Bergman.

M. Morton.

Axel Göransson.

Linköping den 29 oktober 1907.

För Stadsfullmäktige i Linköping:

Hugo Ygberg.

Carl Fr. Johanson.

Bilaga 2.**Aftal.**

Sedan Kungl. Maj:t enligt nådigt bref den 28 sistlidne februari, hvaraf en bestyrkt afskrift här bifogas, funnit godt ej mindre förordna, att Kungl. Andra lifgrenadjärregementet skall förläggas till Linköping, så snart kasernetablissemang för regementet blifvit där uppfördt, än äfven, med antagande af stadsfullmäktiges i Linköping gjorda anbud, bemyndiga Kungl. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement att i enlighet därmed sluta aftal med staden, har mellan fortifikationsdepartementet, å ena, samt staden Linköping, å andra sidan, träffats följande aftal.

§ 1.

Staden Linköping förbinder sig att vid anfordran, sedan den för Kungl. Andra lifgrenadjärregementet afsedda kasern blifvit uppförd och tagits i bruk, kontant till Kronan erlægga etthundratusen (100,000) kronor såsom bidrag till inköp af den mark, som erfordras till öfningsfält och skjutbana utöfver det redan af Kungl. Maj:t för Kungl. Första lifgrenadjärregementet förvärfvade området.

§ 2.

Kasernetablissemang för Kungl. Andra lifgrenadjärregementet skall förläggas inom stadens område i närheten af den för Kungl. Första lifgrenadjärregementet bestämda kasernplatsen i öfverensstämmelse med bilagda kartskiss; och äger staden att tillgodogöra sig den skog å Magistratshagen, som kan komma att efter utsynning afverkas för etablissemangets uppförande.

§ 3.

Staden åtager sig att utan kostnad för Kronan ett år efter därom skedd tillsägelse hafva till kaserntomtens gräns framdragit gas- och vattenledningar, under villkor att Kronan förbinder sig under en tid af tio år erlægga betalning för en årlig minimiförbrukning af 25,000 kubikmeter lysgas och för allt erforderligt vatten. Tillika förbinder sig staden att tillhandahålla regementet vatten och gas till samma pris, som betalas af större afnämare inom staden.

§ 4.

Staden förbinder sig att förse den till Smestad ledande vägen med gångbana från stadens reglerade område till nordöstra hörnet af Magistratshagen.

§ 5.

De i § 6 af kontraktet den 25 april och den 17 maj 1905 angående upplåtelse af mark m. m. till Kungl. Östgöta trängkår samt i § 9 af kontraktet den 29 oktober och den 7 november 1907 angående upplåtelse af mark m. m. till Kungl. Första lifgrenadjärregementet gifna bestämmelserna varda härmed upphäfd, såvidt angår de områden, som skola tagas till kaserntomter för nämnda två truppförband och Kungl. Andra lifgrenadjärregementet.

De ifrågavarande kaserntomterna skola uttagas i reguljära fyrkanter, hvilkas gränser skola utgöras af fyra räta linjer, dragna å hvarje sida af kasern-etablissemang, högst tio meter utanför den yttersta byggnadens yttre byggnadslinje. Såsom ersättning för detta medgifvande förbinder sig Kronan dels att icke påfordra utbetalning af det i kontraktet rörande upplåtelsen af mark till Kungl. Första lifgrenadjärregementet omförmälda belopp af 100,000 kronor förr, än den för nämnda regemente afsedda kasern blifvit uppförd och tagen i bruk, dels att under tio år erlægga betalning efter samma pris, som i § 3 är stadgad, för en årlig minimiförbrukning af 5,000 kubikmeter lysgas för Kungl. Östgöta trängkårs behof samt för allt erforderligt vatten till nämnda trängkår och Kungl. Första lifgrenadjärregementet.

§ 6.

Staden förbinder sig att, så långt utrymmet efter hälsovårdsnämndens bepröfvande det medgifver, mot stadgad afgift till vård å stadens epidemisjukhus mottaga epidemiskt sjuke värnpliktige från samtliga truppförband, som till Linköping förläggas, dock skola stadens egna invånare härutinnan äga företräde framför värnpliktige, tillhörande annat samhälle.

§ 7.

Sedan regementet blifvit till Linköping förlagdt, äger staden att vid inträffande eldsvåda till dennas släckande alltid påräkna hjälp från regementet af det antal man, som för tillfället behöfves och från regementet kan lämnas.

Af förestående aftal äro två lika lydande exemplar upprättade, af hvilka Kungl. Arméfördelningen erhållit det ena och Linköpings stad det andra.
Stockholm den 21 oktober 1908.

För Kungl. Arméförvaltningens fortifikationsdepartement:

G. C:son Bergman.

M. Morton.

Axel Göransson.

Linköping den 13 oktober 1908.

För Stadsfullmäktige i Linköping:

Hugo Ygberg.

Carl Fr. Johanson.

Bilaga 3.

Till Herr Ordföranden i sockens kommunalstämma.

På ett här i Skeninge den 19 dennes hållet, talrikt besökt möte för öfverläggning om Östgötaregementenas blifvande förläggningsplats beslöts antaga följande resolution:

»Mötet uttalar enhälligt den önskan och förhoppning, att Malmen — med hänsyn till sitt, åtminstone för flertalet civila personer tydliga företräde i geografiskt, socialt och ekonomiskt afseende måtte på de grunder hrr Henricson och Lundell i sin reservation till förläggningsskommissionens betänkande närmare utvecklat — bestämmas till förläggningssort för såväl Första som Andra lifgrenadjärregementet.»

Vidare beslöt mötet tillsätta en kommitté, bestående af nämndemannen David Peterson i Bjälbo, redaktör O. Fredrikson i Skeninge samt godsägaren A. Larsson i Kölbäck, med uppdrag åt dessa att dels genast öfversända mötets beslut till herr riksdagsman A. Henricson på Karlslund, dels ock vända sig till kommunalstämmorna i länet för att sålunda kunna få till stånd ett allmänt uttalande från hela provinsen.

På grund häraf våga vi hos Eder, herr Ordförande, vördsammast anhålla om, snarast och om möjligt redan instundande söndag, utlysande af kommunalstämma med Eder socken och att stämmans svar måtte af Eder välvilligt i hogsående konvolut direkt öfversändas till herr riksdagsman A. Henricson.

Då ännu utsikter torde finnas för bibehållande af Malmen såsom förläggningssort för ett eller båda af våra östgötaregementen, vore det önskligt, om i hvarje kommun gjordes ett bestämdt uttalande i den riktning Skeningeresolutionen går. Visserligen ha tidigare 16 kommunalstämmor yttrat sig till förmån för Malmen, men det är af betydelse att dessa kommuner ännu en gång fast och beslutsamt tillkännagifva sin mening.

Det fanns å detta möte i Skeninge ingen enda talare, som ej med kraft och allvar framhöll denna frågas nu och framdeles stora betydelse för vårt län, då den djupt berör allmänt ekonomiska, sociala och sedliga hänsyn. Om militära sakskalet yttrade man sig endast i förbigående; dock framgick af öfverläggningarna, att de militära skäl, hvarpå städerna Linköping och Norrköping förordats till förläggningssorter, hvarken voro bindande eller ens acceptabla. Köpslagan med garnisonshungriga städer, hvilken uppväckt stigande ovilja äfven bland officerare, voro af beskaffenhet att i betänkelig grad rubba tron på en enhetlig och ledande princip i dessa hela landet så djupt berörande förläggningsfrågor. Ja, det hade, såsom en talare berättade å Skeningemötet, visat sig, att vederbörande vid förslag till förläggningssorter i en landsdel ledts af principer, som i en annan ej vunnit erkännande.

Det vore i hög grad nedslående, om, sedan man efter långa och ihärdiga sträfvanden ändtligen kommit därhän, att rusdrycker förvisats från lägerplatser och i öfrigt åtgärder vidtagits till de värnpliktiges lyftning i sedligt afseende, genom regementsförläggningar invid städerna en återgång till det forna, sämre, skulle blifva en följd. Och med hvilka känslor skulle man väl skicka sina söner till så belägna lägerplatser, då man genom här varande rikligare lockelser till frestelser kunde befara att få dem tillbaka ej som allvarligt danade fosterlandsförsvarare, utan som i hvarjehanda afseenden fördärfvade individer.

Då det nu, mer än kanske någonsin tillföre, gäller att få allt Sveriges folk till samling kring stora och kräfvande fosterländska uppgifter, kring sociala, sedliga och andra höga mål, är det en betänklig sak att *efter* militära sakska, som kunna växla med »ombyte af generaler och regeringar», sätta sådana alltid bestående, aldrig växlande, men genom tiderna sig utvecklande uppgifter, bland hvilka särskildt må nämnas ett folks vaknande till och sträfvande efter sedlighet, socialt samförstånd och förtroende uppåt som nedåt.

I förhoppning att äfven denna sockens kommunalmän inse betydelsen af den rörelse, som nu är igångsatt för bibehållandet af Malmen åt våra östgöta-regementen, öfverlämna vi vår sak med förhoppning och tillit i Edra händer.

Bjalbo, Skeninge och Kölbäck den 22 januari 1907.

David Peterson.

Oscar Fredrikson.

A. Larsson.

Bilaga 4.

Reservation

emot kommissionens förslag till förläggningssort för Första och Andra lifgrenadjärregementena, afgifven af herr *Henricson* och herr *Lundell*.

Kommissionens flertal har, såsom af dess betänkande framgår, föreslagit såsom förläggningssorter för Första lifgrenadjärregementet Linköping och för Andra lifgrenadjärregementet Norrköping, under det att vi varit af den åsikt, det båda regementena skulle förläggas å dess nuvarande gemensamma mötesplats, Malmen.

Vi vilja härmed, i likhet med kommissionen i öfrigt, gifva skäl för vår afvikande mening i militäriskt, ekonomiskt och socialt afseende.

I militäriskt afseende.

I kommissionens betänkande heter det härutinnan till en början under rubriken »utbildning och öfningar» att »öfningsfältet å Malmen äfven i den form,

kommissionen nu ifrågasatt, är ur militär synpunkt otillfredsställande för regementenas utbildning och öfningar.» Detta skulle bero företrädesvis därpå, att öfningsfältet, såsom bestående till största delen af åkerfält, icke erbjöde tillräckligt omväxlande terräng.

Emot denna åsikt vilja vi dels ställa det faktiska förhållande att, såsom å kartan synes, den nuvarande mötesplatsen Malmen till största delen omgifves af skogs- och betesmark, och dels i öfrigt åberopa den omständigheten, att såväl vederbörande fortifikationsbefälhafvare som chefen för generalstaben, efter hvad de betänkanDET bifogade handlingarna utvisa, gjort det uttalande, att mötesplatsen Malmen efter den af dem föreslagna utvidgningen skulle blifva såsom öfningsfält fullt tillfredsställande, och har chefen för generalstaben härvid särskildt framhållit fördelen ur taktisk synpunkt af fortfarande gemensam förläggning för båda regementena med därpå följande möjlighet till samöfningar.

Kommissionens uppfattning därom, att terrängen omkring Linköping och Norrköping skulle så mycket mera lämpa sig till öfningsfält, kunna vi ej dela, enär den till dessa områden hörande jorden till stor del består af lermylla, som vid fuktig väderlek är ytterst svår att beträda.

Anmärkningen, att en samöfning mellan till Linköping eventuellt förlagda Östgöta trängkår och å Malmen förlagdt infanteri endast i ringa grad skulle kunna äga rum, förefaller oss, med hänsyn till det korta afståndet mellan Malmen och föreslagna förläggningsplatsen för trängkåren af endast omkring 4 kilometer, rätt egendomlig, helst som kommissionen nys förut förfäktat den meningen, att samöfning mellan ett regemente i Norrköping och ett i Linköping, trots afståndet af omkring fyra mil, lämpligen kan ske.

Beträffande Norrköping har kommissionen såsom ett särskildt militäriskt skäl för ett regementes förläggande dit åberopat Norrköpings stadsfullmäktiges handlingar nr 39/1891 (bil. 21), hvaraf skulle framgå, att K. M:t i bref den 10 juli 1891 tillförsäkrat staden en ständig militär kommendering af 180—192 man, en s. k. skolkommendering, en omständighet, som kommissionen anser vara af stort inflytande vid bedömandet af förläggningsorterna för de båda lifgrenadjärregementena, men för kommissionen har äfven varit tillgängligt ett annat utdrag af stadsfullmäktiges handlingar, nr 44/1892, som emellertid ej fått medfölja betänkanDET, hvaraf framgår, att Kungl. Maj:t den 15 juni 1892 förutsett det fall, att det för skolkommenderingen uppförda etablissemanget »framdeles icke skulle komma att för landtförsvarets räkning användas».

Att framdraga förstnämnda k. bref såsom ett bevis för, att ett regemente bör förläggas till Norrköping, torde sålunda ej vara skäl uti.

Om skjutbanan på Malmen säges i betänkanDET, att den är ofördelaktigt belägen. Då emellertid denna skjutbana nyligen för ej obetydlig kostnad blifvit utvidgad, synes det oss, som om sakkunnige skulle hafva ansett den vara användbar, och för öfrigt torde väl talet om skjutbanan hafva mindre betydelse i förläggningsfrågan, eftersom äfven på de flesta andra ställen svårigheter yppas att anordna fältskjutning å samma mark, där öfningsfältet finnes.

Kommissionen säger också på annat ställe i sitt betänkande: »För fältskjutning i trupp är man vid en förläggning till Linköping hänvisad att uppsöka annan mark, liksom förhållandet är å Malmen.»

Beträffande samlings- och transportförhållanden medgifver kommissionen, att Malmen är »ungefär lika välbeläget som Linköping». Vi förmena, att hvad

transporterna angår, Malmen har afgjort företrädare framför Linköping, eftersom Malmens järnvägsstation ligger alldeles invid öfningsfältet, under det att mellan Linköpings järnvägsstation och det därstädes föreslagna kasernområdet blefve ett afstånd af omkring två kilometer med, bland annat, hela stadsområdet där-mellan.

För inkallelse af till Östergötlands östra inskrifningsområde hörande värnpliktige säges vidare Malmen såsom förläggningssort för det härur rekryterade regementet vara sämre än Norrköping. Vi hysa en motsatt mening. Från rullföringsområdet nr 25 kunna nämligen transporterna redan, nu ske, icke blott lika lätt, som kommissionen säger, utan vida lättare öfver Åtvadaberg—Bjärka till Malmen än till Norrköping; och då, som bekant är, förslag om en järnväg norr om Roxen till station å Mellersta Östergötlands järnväg redan förefinnes och inom en ej alltför långt aflägsen framtid torde vara realiseradt, få ju värnpliktige äfven från större delen af rullföringsområdet nr 27 betydligt bättre transportförhållanden till Malmen än till Norrköping. Det torde sålunda vid en samling till Malmen för mobilisering endast behöfva blifva en ringa del af östra inskrifningsområdets värnpliktige, som skall komma att belamra bandelen Norrköping—Linköping.

I *hygieniskt afseende* har, bland annat, i kommissionens betänkande sagts om vattnet å Malmen, att det är till hushållsbehof mindre lämpligt såsom t. ex. beträffande tillredningen af té och kaffe, kokning af skidfrukter, grönsaker och kött. Härutinnan behöfva vi endast återropa analysen från kemiska stationen i Örebro (bil. 3 och 4), hvori säges, att vattnet är mindre lämpligt för kokning af arter m. fl. skidfrukter samt till tvätt, *men att det i öfrigt, således äfven för kokning af té och kaffe samt kött m. m., är af god beskaffenhet.*

Äfven beträffande kommissionens uttalande rörande *rekrytering af den fast anställda personalen* hysa vi annan mening, än den, som i betänkandet innehålles. Kommissionens flertal har härutinnan uttalat såsom sin uppfattning, att rekryteringen af såväl underofficerskåren som officerskåren skulle uti ett till landsorten förlagdt regemente komma i en väsentligt sämre ställning än uti ett i en stad garnisoneradt.

Hvad nu först underofficerskåren angår, så torde väl med mycket stora skäl kunna betvivlas, att densamma delar den af kommissionen uttalade uppfattningen. I stället våga vi påstå, att, om underbefälet finge uttala sig i saken, detsamma skulle, särskildt af ekonomiska skäl och på de grunder i öfrigt, som påvisats uti rådman S. T. Samuelssons i Skeninge till en kommittéledamot ingifna skrift, uttala sig för landet, d. v. s. i detta fall för Malmen, såsom förläggningssort.

För riktigheten af denna vår mening talar ju redan den faktiska omständigheten, att flera af lifgrenadjärernas underofficerare redan nu ha sina bostäder där ute på landet. Detta torde också vara lätt förklarligt, då ju å landet hyror och tomtpris gifvetvis äro betydligt billigare än i stadssamhälle eller i dess omedelbara närhet, samt underbefälet sålunda å landet lättare kan skaffa sig ett eget hem med åtföljande planteringsland. Och torde samma fördelar gälla för staten, därest den skall bekosta bostäder åt sagda befäl.

På grund af dessa nu återropade förhållanden förmena vi, att rekrytering af underbefäl blir lättare till nu ifrågakvarande regementen, därest de förläggas till Malmen, än om garnisonsorterna blifva Linköping och Norrköping.

Vidkommande härefter rekryteringen af officerskåren, så skulle den, enligt betänkandets innehåll, blifva ännu ofördelaktigare vid en förläggning af regementena till Malmen. En öfvervinnelig svårighet skulle ligga däri, att officerskåren på grund af kommunikationsförhållanden ej skulle kunna bo i Linköping.

Vi hade nog tänkt oss, att större delen af officerskåren ej gärna skulle vilja bosätta sig å Malmslätt, men vi trodde, att det ingifna anbudet om anordnande af elektrisk spårväg mellan Malmen och Linköping skulle undanröja nu vidrörda svårighet. De anmärkningar, som framställdes mot detta anbud, synas oss vittna om obekantskap med verkliga förhållandena. För den, som något känner till elektrisk spårväg och betingelserna för dess drift, torde det vara väl uppenbart, att en sådan spårväg ovillkorligen måste, för att kunna få tillräcklig trafik och därigenom bära sig, drivas på rationellt sätt, d. v. s. dels flitigt, exempelvis hvarje halftimme, trafikeras, eftersom kostnaderna ej blifva nämnvärdt större vid sådan trafik, än om den ginge endast några gånger om dagen, och dels hafva en taxa med den minsta möjliga afgift. Att de män, som komme att ordna en sådan spårvägstrafik mellan Malmen och Linköping, i dessa afseenden ej skulle följa exemplen från andra dylika anläggningar inom landet — det förmena vi vara en onödig farhåga.

Kommissionens betänklighet däröfver, att den militära andan och uppfostran skulle blifva lidande däraf, att officerarne, såsom boende i Linköping, ej skulle så noga kunna öfva tillsyn öfver och hafva beröring med truppen, som om denna befundes i en af Linköpings utkanter, Magistratshagen eller Berga hage, förstå vi ej heller, ty nog förefaller det oss, som om befälet skulle genom berörda elektriska spårväg få lättare lägenhet till Malmen än till nämnda stadens utkanter, dit naturligen inga spårvägsanläggningar kunna ifrågakomma.

I ekonomiskt afseende.

Beträffande förläggningskostnaderna har, såsom af betänkandet inhämtas, åt de tillkallade sakkunnige i byggnadsärenden, byggnadsingenjören O. F. Mayer i Eksjö och byggmästaren J. A. Gustafsson i Mjölby lämnats i uppdrag att bland annat undersöka, hvilka af de nu befintliga byggnader å Malmen, som i händelse af förläggning därstädes kunde komma till användning, för hvilket ändamål de voro brukbara samt kostnaderna för deras försättande i härför erforderligt skick.

De sakkunnige, som måtte hafva missuppfattat det dem sålunda lämnade uppdraget, verkställde ingen som helst utredning i nyssnämnda afseende, utan afgåfvo de utan vidare den kategoriska förklaringen, att de ansågo »ur ekonomisk synpunkt ändamålslost» att för ett nutida infanterietablissemang å Malmslätt förändra och använda de därstädes befintliga byggnaderna.

Denna förklaring syntes till och med för kommissionens flertal vara något summarisk, enär, såsom framgår af betänkandet, det vid Andra lifgrenadjärregementet befintliga gevärsförrådet äfvensom det till Första lifgrenadjärregementet hörande varmbadhuset ansågos vid en blifvande kasernbyggnad kunna komma till användning. Kommissionen uppdrog därför åt byggmästaren Gustafsson att göra om undersökningen i fråga, och har han till kommissionen inlämnat en den 9 oktober 1906 dagtecknad beskrifning och värdering af Kungl. Maj:ts och kronan tillhöriga byggnader för båda regementena å Malmslätt. Denna beskrif-

ning och värdering, som utvisar, att många af dessa byggnader äro i godt och användbart skick, hvadan således deras värden ej så »oväsentligt», som i betänkandet säges, borde inverka på byggnadskostnaderna vid en förläggning, *urakt-lät emellertid kommissionen att taga med som bilaga till sitt betänkande.**

Samma öde att, ehuru de ostridigt beröra kostnadsfrågan vid regementenas förläggning till Malmen, oaktadt de icke blefvo i betänkandet intagna eller omnämnda, röntes dels en skrivelse från Linköpings elektriska kraft- och belysningsaktiebolag af den 25 aug. detta år, innefattande anbud om *kostnadsfritt* anläggande af hufvudledning för strömleverans till belysning och motordrift vid Malmen samt om ett till 25 öre pr kilovattimme nedsatt pris för strömförbrukning, och dels tvenne divergerande yttranden af byggmästaren Gustafsson och byggnadsingenjören Mayer rörande förläggandet af Andra regementets kasernetablissemang å Malmen så, att det nuvarande beklädnadsförrådet utan olägenhet kunde ingå däri.

På det att den ekonomiska sidan af förläggningskostnaden å Malmen emellertid måtte allsidigt, och icke blott till förmån för en mening, blifva belyst, bifoga vi till vår reservation dessa nu nämnda handlingar.

Särskildt vilja vi i detta sammanhang framhålla att, då enligt byggmästaren Gustafssons senaste utredning barackerna och lägerhyddorna å Malmen vid båda regementena äro i godt skick, desamma lämpligen borde kunna användas under repetitionsöfningarna, en åtgärd, hvarigenom kunde undvikas för stor beläggning af kasernerna; och då, såsom redan sagdt är, Gustafssons sagda utredning visar, att flera andra mindre byggnader skulle kunna användas vid de nya kasernetablissemangen å Malmen, förfaller sålunda kommissionens påstående, att byggnadskostnaderna endast skulle minskas med värdena af ofvannämnda gevärsförråd och varmbadhus.

Med sin, såsom det synes, på förhand fattade åsikt om Malmens olämplighet såsom förläggningsort, har kommissionens flertal ej heller kunnat finna lämpligt förslaget om inredning af en del å Malmen befintliga hus till vinterbostäder åt underofficerare.

För oss åter, som finna det olämpligt att underofficerare med sina familjer bo i kaserner, och som för öfrigt anse de för underbefalet i de föreslagna kasernerna beräknade bostäderna vara så knappt tilltagna, att redan denna omständighet i och för sig själf torde komma att vålla stora svårigheter vid rekrytering af underbefäl, ställer sig saken så, att, äfven om underhållet af de 12 st. träbyggnaderna, som ifrågasatts till inredning af dylika bostäder, skulle blifva något dyrbarare än underhåll af stenbyggnader, de med särskilda bostädernas anordnande vunna fördelarna fullt uppväga nämnda ökade kostnader, hvilka så mycket mindre kunna blifva kännbara, som ju själfva kasernerna i detta fall kunna göras så mycket mindre och i följd däraf också blifva så mycket billigare.

Af hvad vi redan sagt vid talet om elektrisk spårväg från Linköping till Malmen, följer, att vi, för den händelse att regementena förläggas till Malmen, finna anordnandet af särskilda officersbostäder därstädes onödigt, och att kommissionens kostnadsförslag således kan minskas äfven med de härför upptagna kostnaderna.

Komma vi så till den del af sakens ekonomiska sida, som rör kostnaderna för markförvärf, kan betänkandet lika litet i denna del af oss godkännas.

* Numera intagen i betänkandet. (Reserv. anm.)

Hvad först angår det föreslagna området för en eventuell förläggning af regementena till Malmslätt, eller en areal af omkring 556 hektar, finna vi detta område vara allt för stort tilltaget.

Då, såsom af tillgängliga handlingar framgår, chefen för fortifikationen är af den åsikt, att för hvarje regemente bör till öfningsfält finnas ett område af omkring 200 hektar, samt Malmen och Malmskogen för närvarande utgöra tillhoppa 245 hektar, synes det oss, att den föreslagna ökningen härtill af 311 hektar ej kan vara erforderlig. I stället torde enligt ofvan åberopade grund en utvidgning med omkring 200 hektar af närmast intill Malmen liggande jord vara tillfyllest, samt kostnaderna sålunda för markförvärfvet vid Malmen kunna betydligt nedbringas.

Beträffande härefter frågan om markförvärf för det fall, att ett regemente förlägges till Linköping, är jämväl kommissionens betänkande härutinnan vilseledande.

Till en början tager kommissionen för gifvet, att Linköpings stad skall med 100,000 kronor bidraga till markförvärfvet, äfven om kasernetablissemanget förlägges i den s. k. Berga hage, d. v. s. i S:t Lars socken, men då Linköpings stad erbjudit sitt berörda bidrag endast under det uttryckliga villkor, att regementet förlägges till stadens område, är väl uppenbart, att staden under nu nämnda förutsättning ej är bunden vid detta sitt erbjudande. Talet om en inkorporering af området eller S:t Lars socken i dess helhet torde ej förtjäna vidare afseende såsom sväfvande i luften, och för öfrigt torde väl en sådan i framtiden skedd inkorporering ej hjälpa upp saken, då ju i allt fall skyldigheten för Linköpings stad att vidblifva sitt erbjudande måste bedömas med afseende å förhållandena, sådana de gestaltade sig vid tidpunkten för själfva förläggningen. Fränsedt nu detta bidrag från Linköpings stads sida, synes det oss, som om kommissionen vid beräkningarna af kostnaderna för förläggningen ej följt samma princip, då fråga blifvit om Linköping, som då det gällde Malmen.

Vid värderingen af den erforderliga marken till ett öfningsfält vid och omkring Malmen medtogos också i beräkning värden af de å samma område befintliga byggnader, som sammanlagdt ansågos representera ett värde af omkring 77,000 kronor.

Då åter det föreslagna öfningsfältet vid Linköping blef föremål för värdering, medtogos på åtskilliga ställen icke värden af de där varande byggnader, hvilket sistnämnda förfaringssätt tydligen skett för att få ett förmånligare resultat för Linköpingsområdet, jämfördt med Malmen.

Ehuru vi för vår del icke anse det vara nödvändigt att i nu nämnda värdering medtaga byggnaderna, enär vi hålla före, att deras kvarvarande ej bör hindra truppens öfningar, är det vår bestämda mening, att båda nu afsedda öfningsfält bort vid värderingen behandlas lika, samt att, om samma princip följts vid Malmen som vid Linköping, Malmen i ekonomiskt hänseende skulle hafva kommit i en vida fördelaktigare ställning än nu blef fallet.

Har sålunda, såsom vi tro oss hafva här ofvan visat, kommissionen i sitt betänkande å ena sidan upptagit såväl byggnadskostnader som utgifter för markförvärf för högt vid Malmen, så anse vi det vara lika lätt visadt, det kommissionen å andra sidan för lågt uppskattat samma kostnader, då det gällde städerna.

Tänka vi härvid först på själfva kasernetablissemangens förläggande, så och ehuru chefen för fortifikationen i sitt förut åberopade utlåtande framhållit,

att för dylika etablissemang, där det vore möjligt, »sådan mark borde väljas, att dyrbarare grundförstärkningar, större schaktnings- och sprängningsarbeten samt mera omfattande planering undvekos», är det vår mening, att sådana synpunkter ej varit bestämmande vid kasernetablissemangens förläggning vare sig i Linköping eller Norrköping. Särskildt hvad Linköping angår, är det uppenbart, att om kasernen förlägges vare sig till Magistratsnagen eller till Berga hage blifva schaktnings-, sprängnings- och planeringskostnaderna mycket dyrbara, och vid granskning af kostnadsförslaget måste det förefalla oss högst underligt, att kommissionen, som eljes låtit specificera alla kostnader, åtminstone då det gällt Malmen, angående nu afsedda kostnader för kasernen i Berga hage mycket summariskt utredt dem, hvilket framgår af byggmästaren Gustafssons å förslaget tecknade yttrande, att planeringskostnaderna »endast äro beräknade inom kasernområdet».

Detsamma gäller i hufvudsaklig del om platsen för kasernetablissemang i Norrköping.

Vidare har kommissionen, som mycket prisat öfningsfälten vid städerna, underlåtit omnämnda, att en stor del af öfningsfälten vid Linköping och Norrköping på grund af sin af oss förut omnämnda leriga beskaffenhet måste, för att kunna ständigt beträdas, dels täckdikas och dels beläggas med ett 12 å 15 centimeters djupt gruslager, hvilket, med det af sakkunnige beräknade priset å grus efter 7 kr. pr kubikmeter, kommer att draga en kostnad af minst 10,000 kr. per hektar.

Det vore tvifvelsutan mycket mera att säga om en jämförelse mellan kostnadsberäkningarna för Malmen och städerna, såsom t. ex. den omständigheten, att i betänkandet upptagits kostnaden för ett vattenverks anläggande vid Malmen, ehuru tydligtvis en förstoring af de där befintliga reservoarerna är till fyllest för vattenbehovets tillgodoseende. Men vi anse oss emellertid med det sagda hafva visat, att kommissionens kostnadsberäkningar ej utgöra en tillförlitlig grund för bedömning af den ekonomiska sidan vid valet af de olika förläggningsorterna i fråga.

Hvad slutligen angår underhållskostnaderna, så är det för oss klart, att portionspriset för truppen skall blifva mindre å Malmen, omgifven som den är af en bördig och rikt producerande trakt, än i städerna, åtminstone mindre än i Norrköping, som ju, enligt hvad allmänt känt är, företer de dyraste lefnadsomkostnaderna i Östergötland. Att underhållskostnaderna skulle, såsom kommissionen ställt i utsikt, sjunka, om ett regemente förlades dit, finna vi högst osannolikt. Snarare torde väl förhållandet blifva det motsatta.

I socialt afseende.

Kommissionens flertal har äfven uti detta afseende funnit det vara fördelaktigast att förlägga regementena i fråga till Linköping och Norrköping i stället för till Malmen.

För oss åter äro bland alla skäl, som tala för att regementena, där det ske kan, förläggas ej till städer utan till landsorten, just de på sociala förhållanden grundade de starkaste.

I kommissionens betänkande talas uti detta afseende till en början om fördelen däraf, att de värnpliktige få fullgöra sin värnplikt i närheten af hemorten, så att de under permissions- och söndagar måtte kunna besöka hemmen. Att ett

sådant förhållande är önskvärdt, därom äro vi ense med kommissionens öfriga medlemmar, men hvad vi däremot icke förstå, det är påståendet, att nämnda önskemål skulle blifva mindre tillgodosedt vid regementenas förläggning till Malmen.

Efter hvad vi förut påpekat, ligger Malmen så centralt beläget inom länet, att i medeltal de värnpliktige få det minsta möjliga afstånd till sina respektive hemorter, och hafva vi påvisat att, på grund af kommunikationsförhållandena, äfven de värnpliktige från större delen af Östergötlands östra inskrifningsområde få betydligt bättre lägenheter till Malmen än till Norrköping.

Att det i sedligt hänseende skulle blifva bättre att förlägga de värnpliktige till landsorten än till städerna, det trodde vi nära nog vore ett axiom, men då detta bestridts i betänkandet, anse vi oss böra upprepa de såväl inom riksdagen som för öfrigt åtminstone öfverallt på landsorten inom vårt land uttalade farhågorna för att sända den oerfarna ungdomen in till städerna, där frestelser af alla slag möta dem. Just för att undvika, det ungdomen skall från sina hem sändas in till städerna, där de i moraliskt afseende väl ändå få till det mesta sköta sig själva, är det, som vi ifrigast strida för regementenas förläggning till landsorten, i detta fall till Malmen, där vi anse tillfällen till frestelser af alla slag i allt fall vara mindre.

Att, som sagdt, på landsbygden denna åsikt är allmän, därom tala ju för öfrigt otvetydigt de bifogade uttalandena från 11 kommuner inom länet, och är det vår fullkomliga öfvertygelse, att, om samtliga öfriga landskommuner inom Östergötland lämnats tillfälle att i frågan sig yttra, deras uttalanden skulle gått i samma riktning.

Äfven om man ansåge sig ej behöfva taga någon hänsyn till kommuners uttalande uti denna sak, så våga vi emellertid tro, att en opartisk jämförelse mellan Malmen såsom förläggningssort och städerna såsom sådan bör i detta hänseende resultera till förmån för Malmen.

Malmen har, såsom framgår af bifogade intyg från nämndemannen Liljebäck och pastor Thomasson — ett intyg som inom parentes sagdt kommissionen äfven uraktlåtit att foga till sitt betänkande — en idog, skötsam och burgen befolkning, som ingalunda består af s. k. löst folk, hvilket skulle kunna verka de-praverande för de dit förlagda värnpliktige.

Hur ställer sig nu saken i detta afseende om regementena förläggas till städerna, exempelvis till Norrköping?

Denna, såväl som alla fabriksstäder, har naturligtvis bland arbetareklassen en massa löst folk, något som äfven kommissionen tager fasta på, men endast för att därmed motivera behovet af ökad ordningsmakt i Norrköping.

Det kan ju måhända vara ett önskemål för Norrköpings stad, att den genom förläggning af ett regemente dit får ett behöfligt skydd emot den där befintliga lösa befolkningens ofta inträffade oroligheter, men vi se ej förläggningsfrågan i första rummet från Norrköpings stads synpunkt, huru behjärtansvärd den i och för sig själf kan vara, utan vi anse oss härvid företrädesvis böra tänka på hela landets och särskildt de värnpliktiges bästa.

Att just sammanföra ungdomen med en lös och ovederhäftig befolkning eller med andra ord med sådana element, som ofta visa sig hafva stridiga intressen mot det samhälle, militären är satt att hafva vakt om, det synes oss föga lämpligt.

Arméfördelningschefen har visserligen sagt, att det för den värnpliktige ungdomen finnas rikligare tillfällen till förströelser och förädlande nöjen i städerna än på landet.

Ja, nog är det sant, att tillfällen till nöjen gifvas i städerna. I Norrköping t. ex. skulle, såsom å kartan synes, alldeles invid det föreslagna öfningsfältet komma att ligga den s. k. Folkets park, som väl i nöjesväg komme att öfva den största dragningskraften på den värnpliktiga ungdomen. Huruvida emellertid de där ungdomen bjudna nöjen i allmänhet äro af den förädlande art, som arméfördelningschefen afser, det våga vi på goda grunder betvifla.

Äfven vi äro, det behöfde vi kanhända ej säga, af den mening, att ungdom, och sålunda äfven den värnpliktiga, å lediga stunder bör äga tillfälle till förströelser och nöjen. Vi vilja dock gärna, i den mån sådant är möjligt, verka därför, att de, som måste sända bort sin unga hemmen och dess skydd, få de största möjliga garantier för, att den unge kommer lika god, om ej bättre tillbaka.

Och framgår af hvad vi sagt, att vi funnit små garantier härför vid de värnpliktiges förläggande till städerna, så vilja vi nu sluta med att påstå, det, enligt vårt förmenande, tillfällen till nyttig sysselsättning och förädlande nöjen icke skola komma att saknas för värnpliktige vid de regementen, som förläggas till landsorten.

Stöd för ett sådant påstående äga vi dels i den omständigheten att inom riksdagen framkommit åtskilliga förslag om vidtagande af anordningar för de värnpliktiges nytta och nöje å respektive förläggningsorter, och dels i den förvisning, att befälet, som på senare tider onekligen gjort ganska mycket för de värnpliktiges andliga utbildning, städse skall vara villigt att verka i sådant syfte, äfven för det fall, att regementena förläggas till landsorten.

Då vi sålunda funnit, att såväl i militäriskt som ekonomiskt och socialt afseende Malmen såsom förläggningsort för de båda lifgrenadjärregementena är att föredraga framför Linköping och Norrköping, föreslå vi: att Första och Andra lifgrenadjärregementena förläggas till Malmen.